

Doen en Laten

Lucas 10: 38-42
Laatdienst 7 februari 2016

Voorganger: Evelien van Melle-Baaijens
Serie: Mag, moet alles wat kan?

Beste Doen... of Laat-komers,

De filosoof Kant heeft ooit eens de grote levensvragen van de mens teruggebracht tot drie simpele vragen: wat kan ik weten, wat moet ik doen en wat mag ik hopen? De theoloog Maarten den Dulk verbond die vragen in zijn nieuwste boekje met de begrippen 'Geloof, gebod en gebed'. Wat kan ik weten, wat moet ik doen, wat mag ik hopen. Vandaag aandacht voor vooral de vraag 'Wat moet ik doen?' of om bij het thema van deze ochtend te blijven: 'wat te doen of te laten?'

De Bijbel geeft ons op onze levensvragen vrijwel nooit pasklare antwoorden. Voor Kant moesten we daarvoor ons redelijk denken inzetten, maar de Bijbel laat ons toch ook niet met lege handen staan. Zeker in de Thora, in de eerste Bijbelboeken van het Eerste of Oude Testament en in de Nieuw Testamentische Bergrede wordt ons genoeg aangereikt aan aanwijzingen die we naar de eigen vragen in concrete situaties kunnen doorvertalen. Juist daarom is het in de joodse traditie- en Jezus staat daar voluit in- zo van belang dat je je hele leven lang verdiept in de Thora, dat Woord van God. De studie, dat onderricht wordt zelfs belangrijker geacht dan het doen, want – zo is de redenering- dat leren zelf brengt je waarschijnlijk wel bij het juiste handelen en het leren zelf, is daarmee al feitelijk een vorm van doen. En bij dat leren gaat het beslist niet om het leveren van intellectuele prestaties, maar veel meer om te leren zien waar het in het leven om zou moeten gaan; om een horend hart en om zo met hart en hoofd en compassie in het leven te staan en te handelen.

Maar ja staan wij zo in het leven? En wat zegt dan die Thora of de Bergrede ons persoonlijk? Halen we daar niet allemaal iets anders uit? Is er zoiets als een kern? Een vraag die oude papieren heeft. Wat is de kern van de Bijbelse boodschap? We hoorden zojuist bij wijze van Schriftlezing de samenvatting van Hillel de Oude ten aanzien van de Thora: 'Wat je zelf niet wil dat je wordt aangedaan, doe dat ook je naaste niet. Dat is de hele Thora, de rest (de profeten en alle andere geschriften) ziet hij als commentaar op die eerste vijf boeken'. Jezus geeft een halve eeuw later op bijna identieke wijze, in ons hoofdstuk 10, een samenvatting van de Thora: God liefhebben en de naaste als jezelf. Daar gaat het om. Hij combineert, net als Hillel, met die uitspraak woorden uit de Thora. En als illustratie of zo je wilt als commentaar op die woorden volgen dan bij Lukas direct twee verhalen, namelijk het verhaal van de Barmhartige Samaritaan en dat verhaal van de twee vrouwen dat we zojuist hoorden; van Martha en Maria.

We hoorden dat verhaal in de vertaling van Pieter Oussoren uit de Naardense Bijbel. Die tekst klinkt wat staccato maar blijft dicht bij de grondtekst. In de eerste zin wordt direct eigenlijk al duidelijk dat we hier waarschijnlijk niet te maken hebben met historische figuren, want Lukas vertelt dat Jezus in zomaar een dorp het huis binnen gaat van zomaar een vrouw genaamd Martha. Net als in het verhaal of gelijkenis van de Barmhartige Samaritaan waarin ook zomaar een priester en een leviet acteren. Namen doen er duidelijk niet toe, want het gaat bij dat laatste verhaal om de functie die zij bekleeden. Zij zijn leviet en priester; mensen dus die duidelijk geschoold zijn in de Thora, de wet en de profeten. Van hen zou je mogen verwachten dat zij weet hebben van wat er gedaan zou moeten worden nu er een volksgenoot mishandeld is en beroofd en voor oud vuil is achtergelaten in een verlaten gebied. Zij doen niets en laten de arme man aan zijn lot over. En daarmee is hij ten dode opgeschreven. Zij zullen – die twee- bij dat passeren vast een ethisch dilemma hebben gevoeld. Helpen we de man of houden we ons aan de geboden en reinheidswetten die ons ambt ons nu eenmaal oplegt? De Samaritaan, de volstreekte buitenstaander, wordt niet gehinderd door God, gebod of wettisch geloof, laat zich eenvoudig in zijn hart raken en helpt de gewonde man. Moraal van dit verhaal: de woorden kennen is geen garantie voor goed handelen. Wat kan ik weten en wat moet ik doen?

Het verhaal dat volgt is dat van de twee vrouwen, die bijna dat 'doen en laten' symboliseren. Martha de overduidelijke doener van het stel en Maria, die in alles haar tegenpool lijkt te zijn. Eerlijk gezegd werd ik altijd wat kriebelig van dat verhaal. Opgegroeid in een groot gezin, werd ik van jongs af aan bijna afgericht om mijn 'handen te laten wapperen'. Volgens mijn vader mocht een vrouwenhand en een paardentand niet stil staan. Waarom dat alleen voor vrouwen gold? Niet bepaald bevrijdende woorden voor 50 % van de mensheid. Maar eenmaal aangeleerd en ook wel wat passend bij mijn doenerige karakter voelde ik me onplezierig aangesproken door dit verhaal, waarin Jezus als een schoolmeester Martha tot de orde roept: Martha, Martha ga nu eens even gewoon rustig zitten en neem een voorbeeld aan je zuster Maria. U begrijpt naar wie mijn sympathie uitging en waarom ik het ronduit jammer vond dat Lukas dit gebeuren vermeldde. Had hij deze vijf verzen niet beter kunnen weglaten? De andere evangelisten vermelden het gebeuren immers ook niet? Waar het toe heeft geleid weten we inmiddels: het beeld van Maria en Martha is gestold en de twee vrouwen zijn verworden tot stereotypen waarbij Martha de goedbedoelende maar toch wat domme kracht representeert en Maria de zachte en verstandige vrouw. Of zoals Luther in zijn commentaar bij zijn Bijbelvertaling zegt: 'Martha was de doenerige, op de buitenwereld gerichte huisvrouw, Maria de stille verstandige discipel. Ik denk dat Luther daarmee beide vrouwen te kort doet maar ook voorbijgaat aan de context waarin Lukas dit verhaal plaatst.

Daarom nog even over de beide vrouwen: van haar Maria wordt vermeld dat zij is gezeten aan de voeten van de Heer. Dat is niet, zoals het op het eerste gehoor mogelijk klinkt, een uitdrukking van onderdanigheid maar daarmee wordt gezegd dat zij leerling, discipel is geworden. Zoals ook van Paulus wordt vermeld dat hij aan de voeten van Gamaliël, een beroemde wetgeleerde, zat. Met andere woorden: Paulus is bij Gamaliël in de leer geweest, zoals Maria hier bij Jezus. Alleen- en dat is het bijzondere- voor Paulus als joodse man was het heel vanzelfsprekend dat hij een geleerde zocht met wie hij, net als in psalm 133, samen kon zitten en kon leren, maar voor Maria als joodse vrouw was dit allesbehalve gewoon. Leerling worden betekent dat je in de binnen cirkel, in de intimiteit van je leermeester komt. Daar wordt zij nu toegelaten. Maria breekt uit haar rolpatroon. Zij heeft haar zuster alleen gelaten bij haar beslommingen en ervoor gekozen om óók, want dat staat er letterlijk, om óók aan de voeten van haar Heer te gaan zitten en net als de mannen leerling te zijn. Zie hoe goed en lieflijk het is als broeders ook tezamen wonen..., maar hier wordt die kring door Jezus groter gemaakt; er is ook ruimte voor de zusters. Maria en haar zuster Martha worden beiden opgeroepen om deelgenoot te worden. De kring wordt verwijd en dat gebeurt niet met een verwijt (met een tl); ook al lijkt dat misschien wel zo op het eerste gehoor: 'Martha, Martha dan toch'. En in gedachten zien we er al een bestraffend vingertje bij of een hoofd schudden. Andere Bijbelplaatsen leren ons echter iets heel anders. Dat twee keer noemen van de naam komt namelijk vaker voor in de Bijbel: Abrahams naam klinkt twee maal bij het dreigende offer van zijn zoon Izaäk. Jacob hoort in zijn droom twee maal zijn naam noemen en ook Samuël bij zijn roeping tot profeet. En Paulus hoort zijn oude naam twee maal klinken bij Damascus: 'Saul, Saul waarom vervolgt gij mij?' Het twee keer noemen van de naam heeft dus veel meer te maken met een oproep om te stoppen waar je – vanuit gewoonte of vertrouwd denken en doen- mee bezig bent. Een andere weg in te slaan, andere keuzes te maken.

Van de evangelist Lukas wordt wel gezegd dat hij het 'Evangelie van het kijken' schreef. We worden erin opgeroepen om te leren kijken en om te leren zien wat er werkelijk toe doet en die kennis te leren verbinden met het eigen leven. Wat moet ik weten? En vervolgens wat moet ik doen of laten? De verhalen van de Samaritaan en de twee vrouwen staan als het ware model voor verschillende geloofs- en levenshoudingen. Wat leren we ervan voor ons eigen leven? De vraag 'waar heb je het druk mee', de vraag voor de Martha in onszelf, is een andere dan 'wat raakt of bezielt je?' Neem je de tijd voor de dingen die er werkelijk toe doen of laat je je meeslepen door alles wat op je pad komt en dat je agenda vult, maar waardoor je ook voorbij leeft aan wat werkelijk belangrijk is, aan wat voorop zou moeten komen.

Geloof, gebod en gebed; ze horen bij elkaar, zoals doen en laten, woord en daad, strijd en aanbidding, actie en contemplatie? Woordparen die in ons voorbereidingsgroepje boven kwamen. We gaan deze week de vastentijd in; tijd voor bezinning, tijd om de Martha's in onszelf tot rust te laten komen en met Maria ruimte te maken voor het gesprek met God en zijn Woord. Dat gesprek is voor ieder van ons anders, maar zonder stilte en rust hollen we aan Hem en ook aan onszelf voorbij en komen wijzelf niet tot ons recht maar ook de naasten niet.

Geve God, dat t' woord van zijn welbehagen,
niet ledig wederkeer, maar dat het vrucht mag dragen, Zijn grote naam ter eer... (naar lied 313 NLB)

